

книжці В.Сухомлинського «Серце віддаю дітям» (2014) в її новому прочитанні. Унікальність підготовленого Ольгою Василівною видання полягає в тому, що завдяки відтворенню автентичного тексту виявилася можливість уперше прочитати книжку такою, якою її хотів бачити автор, тобто без втручань цензорів та редакторів. Крім того, завдяки зібраним Ольгою Василівною документам та її науково-історичним коментарям читач дізнається про складний, довжиною в кілька років шлях рукопису до першого вітчизняного видання влітку 1969 р.

Нині Ольга Сухомлинська репрезентує нову книжку. Це – найповніша збірка художніх мініатюр Василя Сухомлинського «Я розповім вам казку...» (2016). Її назва має й другу частину – «Філософія для

дітей», адже Василь Олександрович розглядав свої оповідання та казки як ілюстративну складову етичного виховання дітей, підлітків, молоді.

Знаємо, шановна Ольго Василівно, що у Вас багато нових цікавих творчих задумів. Знаємо, як Ви любите свою родину. А тому бажаємо, щоб Ваші плани реалізовувалися, мрії збувалися, щоб життя дарувало звичайні земні радощі, і щоб в Україні, за яку Ви так щиро вболіваєте, нарешті настали мир та благополуччя.

Наталія ДІЧЕК,
доктор педагогічних наук, професор,
Наталія АНТОНЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук (відділ історії
педагогіки Інституту педагогіки НАПН України)

ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ **ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО ІНФОРМУЄ**

Наративний підхід до навчання і виховання *Рекомендаційний бібліографічний список*

Ключовим завданням сучасної освіти в контексті модернізації навчального процесу є використання інноваційних методів навчання і виховання успішної конкурентоспроможної особистості, зокрема наративного.

Наративна («оповідна» від англ. «*narrative*») – історія, розповідь) терапія – це постмодерністський напрям консультування, підґрунтям якого є ідеї про те, що життя і стосунки людей пов'язані із соціальною взаємодією. Наративний підхід у психотерапії обґрунтовано у 80-х роках ХХ століття, коли австралієць Майкл Уайт і новозеландець Девід Епстон опублікували книжку «Наративні засоби досягнення психотерапевтичних цілей». Відтоді він відомий професіоналам різних країн світу. Цей підхід спирається на уявлення про те, що ми осмислюємо і будуємо життя на основі історій, які розповідаємо один одному і самим собі.

Проблему наративного навчання розпочали активно досліджувати після опублікування праць відомого американського педагога та психолога Дж. Брунера (Брунер Дж. Культура образования / Брунер Джером; Моск. высш. шк. соц. эконом. наук. – М., 2006. – 224 с. – (Образование: мировой бестселлер). Сучасне уявлення про наратив охоплює два його розуміння: наратив у широкому сенсі – це сюжетно та хронологічне організоване усне або письмове оповідання, у вузькому сенсі – певний спосіб організації особистісного досвіду.

Доктор психологічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, член-кореспондент НАПН України Н.В. Чепелева описує поняття наративу як «замкнену оповідальну структуру, яка надає життєвим подіям послідовність та завершеність, організує їх в хронологічному, або в іншому, підпорядкованому якійсь єдиній логіці, порядку» (Проблеми психологічної герменевтики: монографія / [за ред. Н.В. Чепелевої]. – Київ: Міленіум, 2004. – 276 с.). При цьому виділяється

центральна тема або декілька тем, які є основними в наративі, на яких акцентує автор. Окрім оповідача, або наратора, є слухач, який не просто сприймає сюжет наративу, а й виступає його активним співавтором, тобто процес створення наративу є діалогічним (Чепелева Н.В. Методологические методы исследования личности в контексте постнеклассической психологии / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – Київ, 2010. – Т. 2: Психологічна герменевтика, вип. 6. – С. 15–24).

Професор М.П. Лещенко зазначає: «Застосування методів наративу вимагає від учителя не стільки безпомилкового вивчення й точної передачі змісту навчального матеріалу (краще за вчителя це зробить комп'ютерна програма), як уміння «одягнути суху інформацію» «у живу одягу слова», яскраві барви та трепетні почуття, зробити її привабливою й особистісно значущою для учня» (Лещенко М. Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх наративних практик / М.Лещенко // Наук. зап. Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. Педагогіка. Психологія. Соц. робота / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 2010. – Вип. 2. – С. 62–65).

Отже, наративне навчання – це спосіб взаємодії вчителя з учнями, що передбачає гармонійне поєднання й використання в навчально-виховному процесі вербальних методів інтерактивного засвоєння знань та застосування інформаційних джерел (автобіографічних, біографічних, педагогічних наративів та ін.), специфічно поєднує теоретичні та практичні підходи, репродуктивну й дослідницьку діяльність на основі вивчення, узагальнення, інтерпретації та трансформації досвіду (Тимчук Л.І. Наративне навчання у медіапросторі / Л.І. Тимчук // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2014. – №3. – С. 355–368).

Зважаючи на актуальність теми, фахівці ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського підготували рекомендаційний

бібліографічний список «Наративний підхід до навчання і виховання», мета якого – сприяти поглибленню наукових досліджень у цій сфері, узагальненню передового педагогічного досвіду та практичному втіленню принципів наративного навчання та виховання дітей у сучасних навчальних закладах України. До списку ввійшли бібліографічні описи авторефератів дисертацій, монографій, збірників наукових праць, публікацій у періодичних та продовжуваних виданнях та Інтернет-ресурсів. Документи розміщено за абеткою авторів і назв. Список має наскрізну нумерацію. Хронологічні рамки дібраного матеріалу – 2010–2015 рр.

Список розрахований на наукових працівників, аспірантів, вчителів, студентів, а також для тих, хто цікавиться означеною темою.

1. Березко І.В. Наратив майбутнього як складова автонаративу та його місце у структурі розуміння та інтерпретації власного досвіду особистістю / І.В. Березко // *Актуальні проблеми психології* / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – Київ, 2010. – Т. 2: Психологічна герменевтика, вип. 6. – С. 90–104. – Бібліогр.: 5 назв.

2. Брега С.С. Воздействия нарративов на систему ценностей современного студенчества / С.С. Брега // *Социология образования*. – 2010. – №6. – С. 90–95. – Бібліогр.: 9 назв.

3. Будій Н. Застосування наративних технологій з дітьми молодшого шкільного віку на уроках рідної мови / Надія Будій // *Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В.Гнатюка. Серія: Педагогіка* / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2009. – Вип. 2. – С. 129–135. – Бібліогр.: 15 назв.

4. Галів М. Епістемологія наративного підходу в історико-педагогічній науці / Микола Галів // *Молодь і ринок*. – 2014. – №2. – С. 74–80. – Бібліогр.: 18 назв.

5. Галів М. Об'єктивність як проблема історико-педагогічного наративу / Микола Галів // *Молодь і ринок*. – 2014. – №4. – С. 75–81. – Бібліогр.: 20 назв.

6. Голубева М.В. Рефлексивное обучение активному отношению к познанию / М.В. Голубева // *Образоват. технологии*. – 2011. – №2. – С. 78–86. – Бібліогр. в концe ст.

7. Гончаренко Л.А. Підготовка вчителів історії до використання на уроках наративного аналізу / Л.А. Гончаренко // *Педагогічний альманах: зб. наук. пр.* / Херсон. акад. неперерв. освіти. – Херсон, 2014. – Вип. 24. – С. 112–116. – Бібліогр.: 8 назв.

8. Жебелева П.В. Аналіз сучасних психологічних підходів до розуміння феномену «наратив» / П.В. Жебелева // *Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Психологічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2014. – Вип. 121. – С. 132–136.

9. Капинова Е.С. Биографический нарратив в системе обучения иностранному языку студентов-нефилологов / Е.С. Капинова // *Фэн-Наука*. – 2013. – №9. – С. 22–24. – Бібліогр.: 4 назв.

10. Кравченко Т.В. Питання статевого виховання молоді в наративних джерелах (20–30 роки ХХ ст.) / Т.В. Кравченко // *Педагогічний дискурс: зб. наук. пр.* / НАПН України, Ін-т педагогіки, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2013. – Вип. 15. – С. 371–375. – Бібліогр.: 6 назв.

11. Кутузова Д. Введение в нарративную практику / Д.Кутузова // *Журн. практ. психолога*. – 2011. – №2. – С. 23–41. – Бібліогр.: 59 назв.

12. Лещенко М. Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх наративних практик / М.Лещенко // *Наук. зап. Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. Педагогіка. Психологія. Соц. робота* / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 2010. – Вип. 2. – С. 62–65. – Бібліогр.: 7 назв.

13. Лещенко М.П. Михайло Драгоманов і його шкільні вчителі: педагогічний наратив / М.П. Лещенко, Л.І. Тимчук // *Імідж сучас. педагога*. – 2015. – №1. – С. 3–10.

14. Лещенко М. Педагогічний наратив Івана Сокульського у дискурсі дистанційної неформальної освіти / М.Лещенко, Л.Тимчук // *Імідж сучас. педагога*. – 2012. – №4. – С. 7–11.

15. Лещенко М. «Учусь і других учу»: наратив Лесі Українки про неперервну освіту / М.Лещенко // *Імідж сучас. педагога*. – 2010. – №10. – С. 15–19.

16. Мильозина О. Відображення наративної суб'єктності підлітка засобами народного мистецтва / Ольга Мильозина // *Психологія особистості*. – 2011. – №1. – С. 229–236. – Бібліогр.: 12 назв.

17. Можейко М.А. Нарратив [Електрон. ресурс] / М.А. Можейко // *Энциклопедия истории философии* / Б-ка Фонда содействия развитию психической культуры (Київ). – Текст дан. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/gritz01/narrativ.htm> (дата обращения: 17.06.16). – Загл. с экрана.

18. Самчук О. Феномен наративної ідентичності особистості: етичний вимір / Олена Самчук // *Наук. зап. Серія: Філософія* / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2012. – Вип. 10. – С. 35–45. – Бібліогр.: 7 назв.

19. Сергеев С.Ф. Нарративный подход к школьной организации / Сергей Федорович Сергеев // *Шк. технологии*. – 2011. – №4. – С. 19–24: табл.

20. Тимчук Л.І. Наративне навчання у медіапросторі / Л.І. Тимчук // *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. – 2014. – №3. – С. 355–368. – Бібліогр.: 10 назв.

21. Царенко Л. Наративне консультування в роботі соціального педагога та практичного психолога / Л.Царенко // *Соц. педагог*. – 2010. – Трав. (№5). – С. 57–62.

22. Чаусова Ю.А. Наративний підхід у дослідженні особливостей сімейних стосунків / Ю.А. Чаусова // *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України* / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир, 2011. – Т. 2: Психологічна герменевтика, вип. 7. – С. 227–234.

23. Шарошкіна Н. Біографічний метод в освітній роботі як аналіз життєвого шляху людини / Наталія Шарошкіна // *Педагогіка і психологія проф. освіти*. – 2012. – №4. – С. 114–122. – Бібліогр.: 7 назв.

24. Шашкова О. Використання наративних методів навчання в процесі вивчення англійської мови / Ольга Шашкова // *Інозем. мови в шк. України*. – 2014. – №2. – С. 26–27. – Бібліогр.: 5 назв.

25. Ширяєва Т.М. Наративна психологія: теорія та практика / Т.М. Ширяєва // *Наук. зап. Психологія і педагогіка* / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013. – Вип. 22. – С. 213–216.

*Упорядник Л.І. Самчук,
завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної
діяльності ДНПБ імені В.О. Сухомлинського*